

Klic TRIGLAVA

ž e l i

VESEL BOŽIČ IN SREČNO NOVO LETO

LETO XII.

15. DECEMBRA 1959.

ŠTEV. 247.

Kako smo nekoč nestrpno pričakovali Božiča! Kako smo se otroci drenjali okrog jaslic, šteli pastirčke in ovčice, jih predstavljali in nameščali na mehkem mahu. A bolj kot pastirji in živali nam je bilo pred očmi božje Dete v hlevčku. Saj nismo imeli prave predstave o Njem, težko nam je bilo razumeti, da je ta otrok Bog. Vsemogočni in Večni. Videli smo samo otroka, majhnega in nebogljenega, ležečega na slami.

Petnajst Božičev že obhajamo na tujem, še so jaslice in Dete v njih, a mi sami nismo več otroci. Božič je zadobil vse drugačen pomen, razumemo ga vse drugače, resničneje. Kot Jožef in Marija, tako si danes tudi mi med tujimi ljudmi iščemo prostora, da si v samotni in skromni domačnosti pogledamo - mož in žena - iz oči v oči ter se razveselimo: človek je rojen! In kot so takrat v sveti noči angeli prepevali slavo božjo, tako se dvigajo naša upanja in želje v brezmejne višave in nič jim ne stoji na poti.

V dnevih pričakovanja in potem, ko je Otrok že bil rojen, je Marija gotovo doznala iz znamenj in prerokb, kako težka bo pot, ki se obeta blagoslovljenemu sadu njenega telesa. Nam je bodočnost prikrita, vemo pa, da bo težka za nas in za naše otroke, ako v naših srcih ne bo več božičnega duha, več želje po preroditvi, več božjega otroštva.

Lep je božični praznik. V srcih nam obuja spomine, v daljno tujino nam prinese domače vonjave, iz leta v leto nas ohra = bruje ter nam daje volje, moči, poguma in vere.

Zato: ko se oglase božični zvonovi in bomo zbrani - kjerkoli že - ob božični mizi ali pred jaslicami, veselimo se, zakaj:

BOG JE ROJEN!

ZADNJA POSTAJA

(Pismo iz Amerike)

Ko je v ponedeljek 16.novembra po kratki bolezni nenadoma preminul ljubljanski škof dr.Gregorij Rožman, je slovenska protikomunistična emigracija izgubila svojo edino avtoritativno in reprezentativno osebnost. Trpkemu občutju, ki je moralo prevzeti slehernega dobronamernega Slovenca v zamejstvu, se pridružuje misel, da niti on, škof ljubljanski, ki se je vse svoje življenje - posebno zadnja leta v pregnanstvu - prizadeval biti res samo dušni pastir svojim ljudem, ni mogel otresti s sebe neke stigme, ki se drži vseh protikomunističnih beguncev katerekoli narodnosti in ki pd časa do časa bruhne na dan.

Skromen in nevsiljiv je preživel svoja zadnja leta med clevelandskimi Slovenci in poleg njih je komaj še kdo v tem mravljišču tujine vedel, da biva med njimi škof-izgnanec, ki je nekoč odločno in brez pomisleka zastavil svoje ime in življenje v borbi proti isti ideji, ki danes poganja svoje strupene klice po vsem svetu. Naj je že pokojni škof odšel iz domovine prostovoljno ali pa po prizadevanju svoje okolice, eno je gotovo: povratek domov mu je bil končni cilj ter namen in upanje v to je - po pripovedovanju prijateljev - izgubil komaj pred kratkim. Nuditi svojim po vsem svetu raztepenim ljudem vsaj neko duhovno vodstvo, skrbeti za slovenski duhovniški naraščaj ter voditi očetovsko skrb za svojo pregnano duhovčino, to so bile smernice, ki so pokojnega škofa vodile v teh poslednjih letih in radi katerih je obredel malone pol sveta.

Miren in spokojen je ležal v cerkvi sv.Lovrenca, kamor so prihajali slovenski begunci, da mu izrečejo poslednji zbogom. Z molitvijo in petjem so se od njega poslovila vsa clevelandska emigrantska društva, v stolnici sv.Janeza pa se je v soboto 21.novembra od njega poslovila cerkvena hierarhija s slovesno črno mašo in Libero. Daritev je opravil clevelandski pomožni škof Krol, prisostvovala pa sta tudi pom.škof Begin ter bivši papeški nuncij v Beogradu škof Hurtley. Truplo pokojnega je bilo nato prepeljano v Lemont, Illinois, na slovenske ameriške Brezje. Tu so se od njega poslovili Slovenci iz Chicaga in okolice, v ponedeljek 23.novembra pa je bil v navzočnosti čikaškega pomožnega škofa položen k večnemu počitku.

"Križa teža in plačilo" je bilo geslo, ki si ga je pokojni škof dr.Rožman zapisal v svoj škofovski grb. Naj bi njegovo plačilo daleč preseгло težo križa, ki ga je nosil pred slovensko emigracijo!

P-k

KLIC TRIGLAVA

Intervju,ki ga je imel g.Farkaš z g.dr.Krnjevićem (KT 245) je vzbudil v emigraciji dokajšnje zanimanje in so ga nekateri neslovenski listi objavili v celoti drugi pa v izvlečkih. Po poročilih sodeč, se je o njem mnogo razpravljalo in se razpravlja v političnih krogih, dasi so mnenja deljena, če je bila to posrečena poteza KLICA TRIGLAVA. Ker pa s samim prvim intervjujem ne bi dosegli tistega, kar smo hoteli, zato nadaljujemo razpravo o tem nesrečnem vprašanju odnosov in želimo stvar pripeljati postopoma do gotovega zaključka, pri tem upoštevajoč različne vidike. Danes objavljeno muslimansko stališče bistveno pripomore k boljšemu poznavanju vprašanja, zato upamo, da nam cenjeni naročniki ne bodo zamerili, da smo mu posvetili toliko prostora. Mi sami smo v nemali zagati, ker smo morali odložiti vrsto že pripravljenih uvodnikov in člankov, pa tudi več pisem uredniku bo še moralo počakati do objave.

UREDNIŠTVO

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20.v mesecu in ga izdaja "Slovenska Pravda" Samo tisti prispevki predstavljajo njeno mišljenje,ki so podpisani od izvršnega odbora. - Enoletna naročnina znaša v Angliji 24/-, v Sev.Ameriki \$ 3.50 (letalska \$ 7.00), v Avstraliji pa EA 1.10.0 (letalska 60/-) Poverjenika: Mrs.Pavla Miladinovič, 12 Oxford Rd, Ingleburn, NSW, Avstralija; Mr.Janez Žerjav, 114 Pope Street, Fairfield, Connecticut, U.S.A.

Naš naslov je : BM-TRIGLAV, LONDON W.C.1.

VEKOSLAV FARKAŠ

RAZGOVOR Z MUSLIMANI

Posamezni srbski časopisi v emigraciji trdijo, da sta Bosna in Hercegovina srbski deželi. Posamezni hrvatski listi v emigraciji trdijo, da sta hrvatski. Takoimenovani jugoslovanski časopisi v emigraciji prehajajo preko vprašanja, čigava je Bosna, smatrajoč, da vprašanje ni važno. Skoro noben slovenski list v emigraciji ne piše o Bosni in Hercegovini in o problemih tega ozemlja, kakor da se ta dežela ne bi geografsko nahajala v srcu Jugoslavije ampak nekje nekje na svetu.

To me je privedlo, da sem postavil nekaj vprašanj tistim, ki so najmerodajnejši, da rečejo prvo in zadnjo besedo o tem, čigava je Bosna: Bosancem, v prvi vrsti bosanskim muslimanom. Zaprošena sta zato bila dva ugledna muslimanska javna delavca v emigraciji, gg.dr Smail Balić in Adil Zulfikarpašić, da odgovorita na spodnja vprašanja. Ista vprašanja so jima bila ločeno poslana in oba sta odgovorila neodvisno drug od drugega.

Prvo vprašanje

Nekateri muslimani se smatrajo za Hrvate, drugi za Srbe, toda tudi pri nemuslimanskih Hrvatih in Srbih obstoje nagnjenja, da nazivajo bosansko-sandžaške muslimane Hrvate odnosno Srbe, navajajoč zgodovinske dokaze za eno ali drugo trditev. Med tem pa komunistični viri trdijo, da se ogromna večina bosansko-sandžaških muslimanov smatra za Jugoslovane. Kaj je po Vašem mnenju točno in zakaj?

Drugo vprašanje

Ne glede na to, da se posamezni muslimani smatrajo za Hrvate, Srbe ali Jugoslovane, dejstvo je, da žive kompaktno na ozemlju med katoliškimi Hrvati in pravoslavni Srbi in da se poleg vere tudi kulturno močno razlikujejo od svojih sosedov. Morda bi mogli reči, da predstavlja prebivalstvo tega ozemlja gotovo etniško celoto. Kaže, da se bo vsled obstoja posebne republike Bosne in Hercegovine, v do- kajšnji meri razbil in okreplil lokalni patriotizem, čeprav se še ne more, in morda se nikdar ne bo moglo govoriti o nekakšnem bosanskem nacionalizmu. V vsakem primeru pa je treba to prebivalstvo tega ozemlja kot kulturno in etniško celoto vprašati: kaj želijo? Kakšna bi po Vašem mnenju bila najboljša rešitev za bosansko-sandžaške muslimane, t.j. na kakšen način bi bili njihovi ekonomski in kulturni interesi najbolje zavarovani?

Tretje vprašanje

Ako ne obstoji želja za razbijanjem etniške in kulturne muslimanske celote, kakšna bi naj bila po Vašem mnenju njena notranja ureditve? Islamska ali sekularna država? Katero ozemlje naj vsebuje? Kakšen odnos bi bil do morebitnih hrvatskih in srbskih manjšin in do sosednih narodov?

Četrto vprašanje

Ali je možno in potrebno že danes sodelovanje demokratičnih emigrantov Jugoslavije v ta namen, da se v njej najprej vzpostavi politična demokracija, potem pa da se na miren, demokratični način rešijo medsebojni odnosi tako, da bi zadovoljilo vse v največji možni meri? Kako priti do tega sodelovanja?

Na gornja vprašanja je najprej odgovoril g.Adil Zulfikarpašić, nekaj dni za njim pa je prispel tudi odgovor g.dr.Smila Balića. Oba sta zelo ljubeznjivo ugodila moji prošnji in dala na postavljena vprašanja jasne in nedvoumne odgovore.

g. Zulfikarpašić odgovarja

ODGOVOR NA PRVO VPRAŠANJE: Narodnostno vprašanje je na področju Jugoslavije glede na to, da še ni rečeno kakor tudi zaradi narodnotsnih zatiranja in hegemonije v preteklosti in danes, še vedno dominantno. Še vedno prevzema celotno politično aktivnost, zlasti emigracije, in z ene strani prednjači pred socialnimi, ekonomskimi in političnimi problemi, po drugi strani pa samo postaja politično vprašanje par excellence.

To je anomalija za današnjo Evropo, ki je po II. svetovni vojni dokončno izšla iz tega kompleksa. Atlantski pakt, Evropska skupnost narodov, Skupni trg, nemško-francosko sodelovanje itd. kažejo, da so v Evropi ekonomski in politični interesi pred nacionalnimi. Zato tu ni pri zapadnih demokracijah splošno nerazumevanje za nas in to našo problematiko. Toliko o oceni narodnostnega vprašanja za nas.

Narodno poreklo in narodnostna pripadnost nista odvisni samo od subjektivnega čustvovanja temveč tudi od objektivne zgodovinske stvarnosti in razvoja. Znanstveni viri in zgodovinski razvoj Bosne in Hercegovine govoré v prilog teoriji, da so bosansko-hercegovski muslimani po svojem poreklu Hrvati. Toda o tem se ne skladajo hrvatski in srbski pa tudi tuji znanstveniki, pa tudi subjektivna čustvovanja so glede tega različna. To vprašanje je zelo kočljivo in občutljivo, ker se predvsem obravnava z narodno-političnega vidika v namenu, da se legitimirajo ozemeljske aspiracije na Bosno.

Nacionalna pripadnost prebivalstva Bosne in Hercegovine ima in je imela na splošno nasprotujoče razlage. Veliki hrvaški liberalni politik in tvorec modernega nacionalizma pri Hrvatih, Ante Starčević je pisal: "Bosanci vseh treh ver, vedite, da za vas ni bodočnosti, če se ne boste priznavali in smatrali za brate enega naroda in ene domovine; če boste drug drugemu bratsko poňagali..." Smatral jih je za Hrvate, kot tudi "Korošce", prebivalce Rašije (Srbije), toda med njimi ni delal razlike. Pravtako je Vuk Karadžić smatral, da so Bosanci vseh treh ver en narod: Srbi. Toda to isto je tudi trdil za "čakavce" in "kajkavce" kot tudi za vse narode od Triglava do Egejskega morja. Toda v Bosni so bile verske razlike odločujoče za nacionalno opredelitev, ki jo je zajela od polovice XIX. stoletja. Pravoslavni so se opredelili za Srbe, katoliki za Hrvate, medtem ko smo mi muslimani do današnjega dne v večini ostali ob strani od tega "neopredeljeni".

Pri avtohtonem prebivalstvu so se prehodi z ene vere v drugo, v glavnem bogomilov na islam, končali v šestnajstem stoletju. Kasneje pa so bili primeri, ko so razne plemenske skupine (die Sippe) ob prihodu v Bosno prešle deloma v pravoslavje, deloma v islam in deloma v katolicizem. Kasneje so se eni opredelili za Srbe, drugi za Hrvate, tretji pa kot "muslimani neopredeljeni". Obstojé celo primeri da so iste družine deloma ene in deloma druge vere, in z ozirom na to tudi različnega nacionalnega opredeljenja. Na primer, družina Alić je v Gospiću katoliška v Kulen Vakufu pa muslimanska. V Hercegovini imate Luburiće katolike in pravoslavce, v Vzhodni Bosni pa Brankoviće muslimane in pravoslavce itd. Mnoge rodbine in vasi različnih konfesij se v Bosni-Hercegovini še vedno smatrajo kot sorodniki in med njimi še vedno žive izročila o skupnih prednikih.

Res je, da se večina muslimanov Bosne in Hercegovine nacionalno politično ni opredelila niti za Hrvate niti za Srbe. To je dejstvo in ni razloga, da bi to prikrivali. Toda očitno je, da se to napačno tolmači. Vzdržnost muslimanov, da se nacionalno opredele, ni kakor ne pomeni našo anacionalnost in politično nezrelost. Nasprotno se to, po mojem mišljenju, kaže kot pametno in pomirjujoče, ker se tako hrvaški kot srbski nacionalizem v Bosni-Hercegovini pojavlja obremenjen z duševnimi kompleksi, v ostri in iznakaženi obliki z gotovo agresivnostjo, ki nas muslimane odbija, celo kadar se počuti no Hrvate ali Srbe. Nažalost eden in drugi nosita v sebi antihrvatstvo oziroma antisrbstvo, oba pa inata več ali manj gotov protimuslimanski prizvok, kar je v gotovih dobah zavzemalo brutalne oblike

medsebojnega iztrebljanja.

V tem leži težkoča naše nacionalne vključitve. To so razumeli mnogi hrvatski in srbski politiki, medtem ko nam to drugi očitajo kot najtežji greh, napačno to prikazujejo kot omahovanje in nacionalni oportunitizem.

Stjepan Radić je že 1904. pisal o tem: "Ko so bosanski muslimani namreč videli, kako se Hrvati in Srbi, pa Srbi in Bolgari, nemilo srčno koljejo kljub jezikovni in verski edinosti, ne verujejo in ne morejo verjeti, da bilo kdo z njimi misli iskreno, ko jih kliče v hrvatsko ali srbsko narodno kolo, prepričujejo jih, da bodo mogli v njem obvarovati vse svoje tradicije in posebnosti." To kar se je med tem v tem oziru zgodilo, ni moglo okrepiti našega zaupanja.

ODGOVOR NA DRUGO VPRAŠANJE: Muslimani Bosne in Hercegovine ne žive kompaktno na ozemlju, ampak po večini v manjših naseljih, nepovezanih in pomešanih med druge v celi Bosni in Hercegovini. Dasi sestavljajo muslimani v večini mest Bosne in Hercegovine večino prebivalstva, kakor tudi v 16 okrajih (Srbi pravoslavci v 27, Hrvati kar toliko pa v 12), živi 70% muslimanov v naseljih, pomešanih v glavnem s srbskimi. Podobno tudi Srbi, medtem ko so Hrvati katoliki v tem pogledu v mnogo povoljniji situaciji, ker živi 70% njihovega življenja na ozemlju, kjer predstavljajo absolutno in relativno večino in kjer so naselja povezana; le 30% je pomešanih med muslimanska oz. srbska naselja.

Bosna je vse od bosanskega kraljestva pa do danes, skozi dolgo in burno zgodovino, vedno - z izjemo prve Jugoslavije in II. svetovne vojne - vedno obdržala gotovo politično in ekonomsko neodvisnost in posebnost. Ta posebnost ima zgodovinski pomen in bogato tradicionalno ozadje in je globoko ukoreninjena v narodu Bosne in Hercegovine, zlasti pri muslimanih.

V interesu je ne le Bosne ampak tudi Hrvatske in Srbije, da se zanjo najde neko povoljno rešitev. Pri tem je treba predvsem voditi računa o interesih bosanskega prebivalstva, ki ima pravico, da samo odloča. V interesu je tako hrvatskem kot tudi srbskem, da Bosna-Hercegovina ne postane mesto medsebojnih nacionalističnih spopadov in obračunov. Za nas muslimane je to življenjsko vprašanje, ker mi ne = dolžni trpimo v teh obračunih. Poleg tega moremo samo v posebni = notni muslimani priti do izraza v javnem življenju, z ozirom na naše število in značaj, in smo tako gotovi glede našega kulturnega, ekonomskega in nacionalnega razvoja. V demokratični bosanski enoti bo naravno mesta političnim koalicijam na verskih, narodnih in socialnih temeljih.

Danes se pogosteje polemizira, čigava je Bosna kot ozemlje nekaj želi narod Bosne. Bolj, če je preko muslimanov mogoče priti do Bosne kot pa kaj je v interesu za njihov obstanek in mirno življenje.

Pisanje Ante Radića v "Domu" že leta 1903. nam lahko služi, kaj ko je že pred tem bilo v Bosni demokratičnih in ljudskih pogledov: "Naš je i Ante i Mujo i Tanasija - eden boljši od drugega, toda tudi eden bolj nesrečen od drugega. Boli nas to, ker so naši; Osmanci in Nemci pa ne, ker so tujci. A ko so oni naši in mi njihovi, ali je potem treba vpraševati, čigava je Bosna in Hercegovina? - Njihova in naša, od nas vseh, ki smo svoji in ki se ljubimo." In prav v tem leži ključ problema Bosne.

Z ozirom na ta in druga dejstva so muslimani Bosne in Hercegovine v svoji ogromni večini za posebno bosansko enoto, ki bi bila najboljša garancija mirnega življenja in sodelovanja z vsami sosedi drugih ver. O obliki in okviru je mogoče razpravljati z našimi sosedi.

ODGOVOR NA TRETJE VPRAŠANJE: O neki specifično muslimanski državi ne more biti govora, ker je ideja o tem med muslimani popolnoma nepoznana.

Stališče muslimanov do pravoslavni Srbov, katoliških Hrvatov in ostalih prebivalcev Bosne je jasno. Bratski sosedski odnošaji.

Vedno smo spoštovali vero, čast in imovino svojih sosedov in isto zahtevali tudi zase. Ne želimo ničesar več kot le to, kar nam pripada z ozirom na naše število, demokratična načela in obče človeške zakone, kot sinovom te dežele.

Že samo stališče muslimanov Bosne-Hercegovine do svojih sosedov in številčno razmerje posameznih nacionalnih in verskih skupin v posebni bosanski enoti izključuje silo in hegemonijo ter nas sili k razumevanju in skupnemu življenju.

V interesu občega miru ne bi smeli naši sosedi pasti v skušnjava, da z intervencijo grobe sile spremene to versko in nacionalno konstelacijo. Niti da nudijo pomoč takšnim elementom v Bosni, ki k temu teže.

Bosna in muslimani v njej morejo samo v miru in demokraciji najti svoje mesto in svojo pot.

ODGOVOR NA ČETIRTO VPRAŠANJE: Sodelovanje med demokratičnimi silami emigracije je možno in potrebno.

Kar zadeva muslimansko demokratično emigracijo, je ta gotovo v večini za takšno sodelovanje.

Rad bi opozoril na bratske odnose, ki jih ima muslimanska demokratska emigracija s Hrvatsko seljačko stranko, ki je pokazala veliko razumevanje do nas in vrsto naših akcij vsestransko podprla, brez kakšnih pogojev. Poleg tega smo v dobrih odnosih s Slovensko ljudsko stranko, s slovenskimi Liberali, s srbskimi demokratičnimi krogi, z Makedonci in s Šiptarji, poleg vrste pristnih vozi in prijateljstva s političnimi in kulturnimi strankami in organizacijami v Evropi, Ameriki, Aziji in Afriki.

Ob priliki razprave o vstopu naših predstavnikov v Liberalno internacionalo smo se s predstavniki drugih demokratičnih emigrantskih skupin zedinili na osnovi, ki je med drugim priznavala vsakemu narodu in deželi pravico do samoopredelitve in do samostojne države. Brez takšnih načelnih sporazumov je sodelovanje prilično težavno z ozirom na izkušnje in nezaupanja.

Toda naše osnovno vprašanje je vprašanje demokracije in kakor hitro se to dovolj razume, je mogoča vsaka pravična rešitev, vsako sodelovanje pa je priporočljivo in lahko.

(Nekaj besed o g. Adilu Zulfikarpašiću:

G. Zulfikarpašić, časnikar in vidni javni delavec muslimanske emigracije, živi v Švici, kjer je dopisnik raznih evropskih listov. Rojen je bil leta 1921. v Foči.

G. Zulfikarpašić izhaja iz ugledne družine Čengićeve. Njegov ded Zulfikarpaša je bil zadnji Sanžakbeg Zvornički in muteselin v Valjevu ter mutesarif v Foči. Kot gimnazijec je g. Zulfikarpašić vstopil v SKOJ in bil do vojne v vrstah komunistov; l. 1941. je šel v partizane, bil začetkom marca 1942. zajet od ustašev in obsojen na smrt, toda kasneje pomiloščen na 20 let robije. Oktobra 1942. je pobegnil z robije in se vrnil med partizane. Bil je politični komisar partizanske divizije in član CK KPJ za Bosno in Hercegovino, po vojni pa je bil pomočnik ministra za trgovino in industrijo ter član Gospo = darskega sveta FLRJ. Leta 1945. je prišel v spor s partijo, nakar je februarja 1946. leta pobegnil iz Jugoslavije.

V emigraciji je v raznih časopisih objavil veliko študij o komunizmu, dve leti pa je v Evropi delal skupaj s prof. Tomašičem na študiji o Komunistični partiji Jugoslavije za Indiana univerzo v Združenih državah Amerike. Po smrti msgr. Dr. A. Juretića nadaljuje v Švici z izdajanjem in urejevanjem HRVATSKOG DOMA, skupaj z msgr. Pavlon Jesihom. Bil je glavni urednik lista BOSANSKI POGLEDI. G. Zulfikarpašić je predstavnik muslimanov Bosne in Hercegovine v Liberalni internacionali.)

/Nadaljevanje intervjuja na naslednji strani/

Besedo ima dr. Balić

ODGOVOR NA PRVO VPRAŠANJE: "Moj Bog, kaj sem dočakal: da mi za mizo sedita Vlah in Latin, a jaz Turčin, kot me je mati rodila", se je pritoževal stari musliman ob zori srbskega in hrvatskega nacionalizma v Bosni in Hercegovini, ko se je od dveh šolanin sinov eden izjavil kot Srb a drugi kot Hrvat. To je bilo tedaj, ko je mati kasneje vidnega hrvatskega književnika Ante Alaupovića čudoma vprašala: "Toda, sinko, kakšna so to nova vera Hrvatih?" V Bosni je tiste čase preprosti svet v mnogo večji meri kot pa danes mešal vero in narodnost. Krvavi spopadi in medsebojna iztrebljavanja v Liki, Krbavi in Slavoniji na eni strani ter v Srbiji in Črni gori na drugi strani, kar je za muslimane tistih krajev pomenilo biološko uničenje, je bilo narodu še v živem spominu in so se posamezni milleti, kot so se tedaj nazivale versko-narodnostne skupine, še vedno imenovali s tistim imenom, v katerega znaku so se vodile stoletne borbe drugega proti drugim. Tako so po tedanji narodni terminologiji v srcu južnoslovanskega življenjskega prostora živeli "Riščani" ali "Vlahi", "Latini" in "Turci". Zdravega slovanskega nacionalizma ni moglo biti vse dotlej, dokler so drug drugega gledali iz zamračene perspektive Srednjega veka. Nažalost se je pa hitro pokazalo, da sta srbski in hrvatski nacionalizem na drugi razvojni stopnji neredko pomenila samo novo ime za staro vsebino. Bilo je tudi izobraženih ljudi, ki niso znali ali niso hoteli dati našim nacionalizmom humani evropski značaj. Saj je Petar Petrović - Njegoš v "Gorskem vijencu" poveljeval "iztrebljenje poturic". On je celo poskušal, da idejo tega iztrebljevanja ovekoveči tudi za bodoča pokolenja. Mar so potem tisti, ki so bili do včeraj, čeprav povsem neopravičeno, nazivani "Turci" (kar je bil zanje verski in ne nacionalni pojem) mogli najti pravo mesto v srbskem nacionalizmu takšne vrste in se z njim zares zblížati? Nasprotno, če so hoteli ostati zvesti svojemu rodne mu okolju, če so torej bili značajni ljudje, so se v tako tolmačenem in prakticiranem nacionalizmu morali počutiti zelo nemirno. Svoj notranji nemir in slabo vest so poskušali zmanjšati tu in tam z vehementnimi obrambami svojega muslimanskega kompleksa pred tistimi nacionalnimi somišljeniki, izza čijih barikad so običajno lojalno in z največjo mero osebnega požrtvovanja vodili nacionalno in politično borbo. Tem muslimanom se s srbskega stališča prav gotovo ne more očitati nedostatek dobre volje in nacionalnega navdušenja. Krivda za to, da njihovo delo, gledano iz širšega okvira, ni uspelo, ne pada nanje ampak na napačno razumevanje nacionalizma od strani tistih, ki mu dajejo ton in življenjski izraz. Toda Srbi muslimani so v odnosu do muslimanskih narodnih mas bili in ostali repa brez korena ali pa zastavonoše brez vojske. Oni niso bili nikoli tolmači pravega razpoloženja muslimanskega ljudstva. Njihov poskus, da bi svoje nacionalne misli prenesli na mlajši rod, se je končal z neuspehom. V "Gajretu Osman Djikić" v Beogradu, kjer se je med obema vojnama duhovno formiral velik del muslimanske študentske mladine, in v "Gajretovih" donovih širon dežele, je bila iztrgana iz srca mlade generacije živa muslimanska zavest; in ta naraščaj niso pripeljali v okrilje ortodoksne srbskega nacionalizma. "Gajret" je izšolal največji del tistih intelektualcev in polinteligentov, ki danes predstavljajo glavni vzvod komunizma v muslimanskem delu bosansko-hercegovskega prebivalstva. Nekateri od njih so fanatični častilci sodernih idolov in z ognjevitostjo renegatov marljivo uničujejo muslimansko kulturno dediščino ter se kalijo v komunizmu predvsem na škodo svojega lastnega muslimanskega okolja (+).

(+) Ti, hvale Bogu redki posamezniki niso občutka za muslimanske potrebe. V veliki meri je treba pripisati njihovi uslužnosti do vrhovne oblasti ukinitve muslimanskih pripravljalnih verskih šol (mekteba) in srednjih teoloških zavodov (medresa) v deželi. Pred Drugo svetovno vojno je bilo samo v Bosni-Hercegovini 530 mekteb in 12 medres.

Od podobnega spopada fikcije in stvarnosti trpijo tudi Hrvati muslimani. Kadarkoli bi se hrvatski nacionalizem začel razvijati po liniji srednjeveškega "Antemurale Cristianitatis", bi prišlo do križe v vesti njegovih muslimanskih pripadnikov. Nemogoče si je zamišljati, da bi - na primer - zavesten musliman mogel odobriti a še manj želeti prekrščevanje svojih pravoslavnihih sosedov, ki je bilo nasilno izvrševano neko dobo v imenu hrvatstva. Razumljivo je, da je moglo priti do takih pojavov samo mimo volje muslimanskega prebivalstva. Način nacionalnega mišljenja, iz katerega izhajajo podobna pretiravanja, ne more biti muslimanski. Ta je - kljub svojemu laikanju, uperjenemu na naslov muslimanskega ljudstva - prej pripraven za to, da muslimane odbije kot pa približa hrvatstvu. Po mojem skromnem mišljenju so pretirani hrvatski nacionalisti za časa vojne zaigrali zgodovinsko priložnost, da bi se na področju Bosne in Hercegovine v trajni in masovni obliki uresničila hrvatska zavest. Oni sami so onemogočili hrvatsko nacionalno orientacijo muslimanskih množic. Izhajajoč iz družine z mlajšo hrvatsko tradicijo in čuteč se sam po jeziku, kulturi in mentaliteti Hrvata, smatran to svojo pripombo umestno.

Bosansko-hercegovski muslimani so hudo trpeli zaradi vključevanja v nezadostno preiskane miselne in politične okvire. V svojih širokih narodnih slojih nezadostno kritični, grédo za svojimi intelektualci, dokler se spoštuje njihove tradicije in njihov posební domovinski občutek. Posamezniki so znali te slabosti spóetno izkoristiti v svoje osebne namene. Varuštvo in zavetništvo sta postali bosansko-hercegovskim muslimanom že odvratni. Dovčerajšnja širokogrudnost do take vrste koristolovcev je stala skupnost že silne žrtve. Kadarkoli bi posamezniki ali skupina iz muslimanskega okolja izvršila kak prestopek ali zločin, so posledice padle na ves kolektiv. Tega ne gre pripisovati samo napáčnim vtisom, ki bi jih srbska in hrvatska javnost dobili o muslimanih ampak v veliki meri tudi takozvanemu "zgodovinskemu sponinu" Srbov in Hrvatov, ki ni niti malo naklonjeno muslimanom, tem manj, ker so ti v njihovem sponinu ostali kot "Turci". Huda kri, pogosto razburjena od predstav, je izražena imenoma v narodnih pesnih. Tem so se pridružila tudi gotova vidna dela južnoslovanske književnosti kakor Njegošev "Gorski vijenac", Mažuranićeva "Smrt Smailage Čengića" in Andrićeva "Na Drini ćuprija" ter "Travnička kronika"; tako ustvarjano psihološko razpoloženje do muslimanov in še bolj dnevna praksa je pri teh zadnjih vedno na novo mogla vzbujati pojem, da je vsa borba le "oko Hodžina jorgana". Zares vsa nesreča in grenkoba sporov med Srbi in Hrvati pada največ prav na Bosno in Hercegovino in na muslimane, kot njihovo osrednjo in specifično komponento, tako nesrečno zapisano v podzavest tako srbskega kot hrvatskega nacionalizma. In zato mislim, da se razpoloženje bosansko-hercegovskih muslimanov ne bo razvijalo niti na črti srbskega niti na črti hrvatskega nacionalizma, in to vse dotlej, dokler bosta oba temeljila na dosedanjih neevropskih in modernemu duhu nasprotujočih postavkah. Za muslimane more biti sprejmljiv samo tisti nacionalizem, ki je zasnovan na resnični humaniteti in ki ne pozna verskih in socialnih razlik. Priznavajoč pravico

Od vsega tega razvitega šolstva obstoja danes samo ena nedresa v Sarajevu. Njihovemu osnovnemu razumevanju gre tudi pripisati ukinitelj dela na Višji islamski seriatsko-teološki šoli, edinen zavodu te vrste v Evropi. Ukinjena so vsa stara muslimanska društva, razen pogrebnihi, in odvzeta skoro vsa tekoča imovina islamskih verskih zakladov (vakufov). Od štirih muslimanskih listov (Novi Behar, Gajret, Glasnik IVZ in El-Hidaja), dveh letnikov (Narodna uzdanica in Gajret) ter 4 tednikov (Pravda, Narodna Pravda, Muslimanska Svijest in Naš Put), ko-likor jih je izhajalo pred Drugo svetovno vojno, danes ne izhaja niti eden. Edino glasilo muslimanov v domovini je "Glasnik Vrhovnog islamskog starješinstva", ki pod komunističnim nadzorstvom izhaja v trinesečnih zvezkih.

svojim drugovernim sosedom, da si kroje srečo po svoji fazoni, odločno odklanjajo, da bi se v bodoče vpletali v njihove krvne spore. Zato torej gredo po liniji "neopredeljenosti". Oni želijo mir, enako = pravnost in bratstvo. Bosna in Hercegovina, skupni dom vseh treh skupin, mora ostati mirna in obvarovana novih masovnih grobov ter opustošenih ognjišč.

Pravkar minula zgodovina je pokazala, koliko trpke resnice so vsebovale besede starega muslimana, ki sem jih navedel na začetku mojega odgovora. Te so - vzete slikovito - tudi danes aktualne, zato je dolžnost vseh muslimanov, da gredo po zlati sredini in obenem po zanje edini pravi poti. Tako dokumentirajo zvestobo samim sebi, in samo kot takšni morejo zaslužiti spoštovanje in zaupanje svojih drugovernih bratov, kajti kdor ni zvest samemu sebi, ne more biti zvest tudi drugemu.

ODGOVOR NA DRUGO VPRAŠANJE: Malo prej navajane besede morejo služiti tudi delno kot odgovor na Vaše drugo vprašanje. V protislovju bom z Vami, če rečem, da ne le obstoj današnje republike Bosne in Hercegovine ampak celokupna zgodovina teh dežel dela v korist razvoju bosanskega nacionalizma, v kolikor bosta srbski in hrvatski nacionalizem htela na vsak način poravnati svoje račune na področju Bosne. Kadar zgodovina in nesreča isto učita, tedaj navadno nauka nekaj zaleže. Govori se, da je Avstrija izmislila "bošnjaštvo". To ni res. Kdor je imel priliko, študirati orientalske vire, ta se je mogel naučiti, da sta bila "bosanski jezik" in "bošnjaštvo" kot narodna pripadnost dva močno izkristalizirana pojma. Preko sto muslimanskih književnikov iz Bosne in Hercegovine, ki so pisali na turškem, arabskem in perzijskem jeziku, vsebuje pridevnik "Bošnjak", "Bosnali" ali "Al Bosnawi" kot oznako svoje nacionalne pripadnosti. In celo sami starejši frančiškanski pisci v Bosni so imenovali svoj jezik bosanski, da ne govorimo o drugih domačih in tujih virih.

Muslimani Bosne-Hercegovine ne želijo demonstrirati bilo kakršne posebnosti. Nasprotno, njim je bilo do tega, da se na osnovi medsebojnega spoštovanja in enakopravnosti integrirajo kot sestavni del širše južnoslovenske skupnosti, ki ji po vseh naravnih zakonih pripadajo. Zavedajoč se dejstva, da so številčno manjšina, se morajo ogibati vsake poteze, ki bi jo bilo mogoče tolmačiti kot poskus vsiljevanja svoje volje drugim. Zato s svojo neopredeljenostjo prepustajo muslimani rešitev velikih vprašanj svojim večjim bratom. Toda ne bodo pa dopustili, da bi trgali njihovo hišo, v kateri žive od davnih časov kot svoji na svojem. Oni so prepričani, da čas in dogodki delajo zanje, kajti nihče, ki ima količkaj pameti, v Bosni in Hercegovini več ne želi, da bi se povrnila strahota iz leta 1941-1945.

Če bi že moralo priti do ločitve Srbov in Hrvatov, potem naj Bosna in Hercegovina kot zgodovinska in živa celota na svoboden in demokratičen način pove, če hoče na eno ali drugo stran ali pa če hoče ostati za sebe. Interesi bosansko-hercegovskega prebivalstva - vključno muslimane - so najboljše zavarovani v okviru celokupne Bosne in Hercegovine. Če se že postavlja vprašanje "Čigava je Bosna?", potem je najpravilnejši odgovor "Bosna je bosanska".

ODGOVOR NA TRETJE VPRAŠANJE: Islamska država na področju Bosne in Hercegovine je brez vsakega smisla. Ta ideja je muslimanom podtaka njena. Ni mi poznano, da se kdorkoli pameten med bosansko-hercegovskimi muslimani ukvarja s takšnimi fantastičnimi načrti. Tudi našega "muslimanstva" ni treba razumeti kot nekak verski anahronizem. Ono je enostavno eden od izrazov za "tretjo specifičnost" v bosanski narodnosti in kulturni strukturi. In kakor junaki muslimanskih narodnih pesmi niso, kot pravi Friedrich Krauss, "bili boj za fanatizem kakršnikoli dervišev niti so se bojevali proti ženam, deci, krščanskim duhovnikom in Cerkvam", tako se ni treba nikomur bati - danes že dokaj sekulariziranega - bosanskega muslimanstva. Muslimani spoštujejo tudi Jezusa Kristusa, Marijo in Mojzesa in vse druge biblijske preroke. Seveda jih smatrajo za svoje t.j. za muslimanske.

"Ni nasilja v veri", je osnovno načelo islama, zato more biti s tega gledišča vsakdo prepričan v polno versko toleranco muslimanov. V času štiristoletne muslimanske vladavine, izvajane še več po tuj = cih, niso izginili niti pravoslavni niti katoliki. Nasprotno, bosanski musliman na sedežu velikih vezirjev, Mehmed Sokolović, je obnovil Pečko patriarhijo in tako indirektno omogočil kasnejši vzpon srbskega nacionalizma. Če vzporedimo teh štiri sto let starodavne preteklosti s štirimi leti južnoslovske norosti v tem stoletju, pridemo do mnogih poraznih in obenem poučnih zaključkov. Odnos muslimanov do hrvatsko-katoliške in srbsko-pravoslavne večine, kakor tudi do vseh morebitnih manjšin, je lahko samo človeški, pravičen in toleranten.

ODGOVOR NA ČETRTO VPRAŠANJE: Potrebno je in - prepričan sem, - tudi možno sodelovanje resničnih demokratičnih emigrantov Jugoslavi je, da bi se na miren in pošten način regularizirali naši medsebojni odnošaji. Naloge, ki stoje nerešene, niso niti lahke niti brez pomena. Toda glavna pogoja za sodelovanje sta oživiljenje neupogljivega občutka za pravico in privzem humanosti za osnovo vseh naših nacionalnih in političnih rešitev. Poklicani ljudje naj se smelo in dosledno zavzamejo, da bo čim prej odstranjeno iz naše narodne duše tisto, kar je pokojni Jovan Cvijić imenoval "mrežo zgodovinskih pred sodkov, nacionalnih domišljavosti in popačenih načinov življenja". Ta plevel tako danes kot nekoč prej preti, da nas spet potegne v skupno nesrečo. Če bo emigraciji uspelo, da na kulturnem področju in v zavesti naših narodov dobi zmago za demokracijo, in za to ima prav v kulturnem okolju, kjer se danes nahaja, velike možnosti - bi že s tem bil opravljen bistveni del posla. Zgodovina bi ji bila za to hvaležna. Če se okrepijo v širokih narodnih slojih kulturne in človeške sile, v slojih, kjer se bo v prvi vrsti odločalo o naši skupni usodi, potem se bodo same od sebe odprle nove, resnične perspektive za rešitev obstoječih ali pretečih sporov. Če pa emigracija dopusti, da bo končna zasluga za krepitev teh sil pripadla komunistom, potem je za vedno zaigrala svoje karte.

/ Nekaj besed o g.dr. Smailu Baliću:

Rojen je bil 1920. v Mostarju, srednjo šolo je pa dokončal v Sarajevu. Študiral je orientalistiko, slavistiko in čisto filozofijo v Leipzigu, Breslau in na Dunaju. Leta 1945. je promoviral za doktorja filozofije na dunajski univerzi. Od tedaj je lektor turškega jezika na dunajski Visoki komercialni. Poleg tega je zaposlen kot lokalni tajnik turškega poslaništva na Dunaju kakor tudi privatnih ustanov v Turčiji in v Avstriji.

Sodeloval je v številnih domačih in tujih publikacijah, tako tudi v NOVEM BEHARU (Sarajevo), NAŠI DOMOVINI (Beograd), GLASNIKU SAVEZA TREZVENE MLADEŽI (Beograd), OBZORU (Zagreb), DIE FURCHE (Dunaj), WISSENSCHAFTLICHER DIENST (München), ISLAM. (Ankara), ISLAMIC REVIEW (London) itd. Na Dunaju izdaja MUSLIMANSKO BIBLIOTEKO./

.....0000000000.....

NI ŠE PREPOZNO !

Lahko še pošljete božično darilo. In kaj je lepšega kot darilo ki prijatelja v daljnem svetu spet in spet spominja na Vas? **NAROČITE** mu KLIC TRIGLAVA, s posebnim **p o p u s t o m** - kamorkoli na svetu:

Velika Britanija: 10/- za pol leta

Severna Amerika: 1.50 -"-

Avstralija: 10/- -"-

Božični številki KLICA TRIGLAVA bomo priložili posebej v ta namen izdelano voščilno karto z Vašimi osebnimi voščili za praznike

LJUBO SIRC

OBISOJEN NA SMRT

II.

Povzetek te knjige so po angleškem rokopisu priredili naši sodelavci. V prvem poglavju je Ljubo Sirc privedel zgodbo do poloma Jugoslavije spomladi 1941. Takrat je bil študent prava v Ljubljani. Očetu so Nemci zaplenili tovarno v Kra = nju, družina pa je pribežala v Ljubljano, katero so zasedli Italijani. Ljubo Sirc nadaljuje:

OSVOBODILNA FRONTA IN PRAVDA

Veliko razočaranje ob propadu Jugoslavije me je pripravilo do razmišljanja. S prijatelji smo se sprehajali po Tivoliju in delali načrte za tajno organizacijo ter snovali povojno državno ureditev. Poleti se je razvedelo, da so komunisti, krščanski socialisti in Sokoli ustanovili Osvobodilno Fronto in povabili vse, naj se jim pridružijo.

Premišljali smo, ali bi vstopili v OF direktno. A ker smo imeli slabe izkušnje s komunisti na univerzi, smo se odločili, da pristopimo kot skupina, in smo pričeli iskati sorodne grupe. Končno smo sklenili, da se pridružimo skupini starejših ljudi, ki se je imenovala "Pravda". Avgusta leta 1941. sem bil predstavljen dr. Ūrtomirju Nagodetu, ki je bil doktor geologije s sorboanske univerze. Razložil mi je program Pravde, ki se je zavzemala za Jugoslavijo, za tesne vezi s Sovjetsko zvezo in za gospodarsko planiranje. Pred vojno je bil dr. Nagode tajnik Društva prijateljev Sovjetske zveze; o slovenskih komunistih sicer ni imel kaj dobrega mnenja, a rekel je, da so komunisti v ZSSR vse kaj drugega. "Naša prva zahteva pa je poštenost," je dejal dr. Nagode.

Pravda kot skupina je v glavnem zajemala izobražence, stare prijatelje dr. Nagodeta. Kot glavno nalogo so si zastavili pripraviti načrte za dobo takoj po koncu vojne in zahteve za mirovno konferenco. V ta namen so delovale v Pravdi razne sekcije. Kot študenta prava so mene smatrali sposobnega edino za propagandno sekcijo. Ko pa sem obiskal načelnika te sekcije, ki je bil eden od mojih bivših profesorjev iz Kranja, se je delal popolnoma nevednega, kot da o organizaciji še nikdar ni slišal. Nekaj dni kasneje mi je dr. Nagode zaupno razložil, da profesor ni hotel sodelovati s sinom kranjskega kapitalista, češ da sem socialno nečist. Dr. Nagode se je zavzel za me in me dodelil v gospodarsko sekcijo, katero je sam vodil.

Veliko vprašanje je tedaj bilo, ali naj se Pravda pridruži OF. Program OF je bil silno meglen. Jugoslavija v njem sploh ni bila omenjena in niti govora ni bilo o pogledih na družbeni in gospodarski red. Voditelji OF so razlagali, da mora slovenski narod sam odločiti, v kakšni državi bo živel. Program je vseboval točko o samo odločitvi in o bratstvu jugoslovanskih narodov. Večini članov Pravde se je vse to zdelo sumljivo. Bili so se, da komunisti pripravljajo nekakšno srednjeevropsko komunistično zvezo. Josip Vidmar, kasneje predsednik Sveta narodnosti jugoslovanske zvezne skupščine a takrat vodeča osebnost OF, se je privatno norčeval iz Jugoslavije in Srbov. Tudi propaganda OF je bila usmerjena v glavnem proti stari Jugoslaviji in proti begunski vladi.

Kljub vsem pomislekom sta 16. avgusta 1941. dr. Nagode in Boris Kidrič, tednji sekretar KPS in član Izvršnega sveta OF, podpisala listino, s katero je Pravda sprejela program OF, a OF je priznala program Pravde. Ta dokument se nahaja v arhivu Vrhovnega sodišča Lj. republike Slovenije.

Pravda naj bi poslala svoje zastopnike v različne odbore OF . Toda takoj je prišlo do neprilik, ker nam niso hoteli povedati, s kom naj stopimo v zvezo. Izvršni svet OF je najprej sklenil, da posamezne skupine v OF ne smejo same nabirati članov. Potem pa je došlo, da morejo biti včlanjene v OF le skupine z "večjim" številom članov. Nepričakovane težave so se pojavile tudi v zvezi z gospodarskimi načrti in narodnimi mejami. Pravda je pripravila gospodarski program in, kot se laikom navadno pripeti, se je posvetila v glavnem vprašanju lastninskih odnosov. Jaz sem nekaj vedel o gospodarstvu, ker sem pravkar položil izpit iz ekonomije na pravni fakulteti, a bal sem se ugovarjati, da ne bi mislili, da branim svoje sebične kapitalistične interese. Program Pravde je poddržavil do mala vse in uvajal veliko birokracijo. Tudi ta program se nahaja v arhivu Vrhovnega sodišča Slovenije.

Mislili smo, da bomo pohvaljeni od OF ali pa vsaj od komunistov, a smo se temeljito zmotili. Napadli so nas kot načrtnike. Kidrič je ponovno zatrdil dr. Nagode, da se OF ne zanima za družbene spremembe, temveč ji je edini cilj vsenarodna borba proti okupatorju. Bil sem navzoč, ko nas je komunist Kidrič obtoževal, da nam manjka narodne zavesti, mi pa njega, da mu manjka družbenega programa. Čudno se je slišalo.

Naši načrti o bodočih slovenskih mejah so bili nekoliko skromnejši, čeprav so bile takrat v modi najčudovitejše zahteve. Dobrodušni profesor Oven, ki so ga komunisti kasneje likvidirali kot imperialista, je bil najzgovornejši zagovornik meja na Teru, Turah in na Travnju. Vse množice Italijanov in Avstrijcev, ki bi jih te meje zajele, bi enostavno izselili. Pravda je bila le za etniško slovensko ozemlje in je le tu in tam zokrožila meje v našo korist. Pripravili smo natančne zemljevide in jih poslali v London. Obenem se je sestala komisija OF - dr. Nagode, profesor Anton Melik in Prežihov Voranc kot komunist. Ta je izjavil, da meje z Avstrijo niso važne, češ da bodo porozne. To nas je hudo vznemirilo, ker smo si predstavljali, da se slovenski komunisti nameravajo odcepiti od Jugoslavije in se pridružiti Italiji ali Nemčiji, če bi tam prišlo do komunistične oblasti. Spomnili smo se koroškega plebiscita leta 1920., ko so slovenski socialisti delali propagando za Avstrijo, češ da je na prednejša od balkanske kraljevine.

Takim razlikam so se pridruževali osebni napadi na člana Pravde. Ko sem vprašal prijatelja Bobija, zakaj se ne izogiblje, mi je povedal, da noče imeti opravka z mano, ker sem kapitalist in ker je moj oče v zvezi s Preprotnikom, organizatorjem Belo garde. Za belo gardo sploh nisen vedel in moj oče se gotovo ne bi pečal z njo. A celo člani Pravde so sumili, da ima moj oče take zveze. O dr. Nagode tu se je po eni strani govorilo, da ima zveze s kapitalističnimi liberalnimi voditelji, z druge strani pa sem bil posvarjen, da je dr. Nagode čistokrven komunist.

Žrtve morajo biti

OF je spretno vihtela orožje propagande pod nadzorstvom komunističnih voditeljev. Ljudem so postregli s tistim, kar so radi slišali. "Vojne bo konec v dveh mesecih," je bilo eno od gesel od vsega začetka; "Žrtve morajo biti," je bilo drugo, s katerim so podpirali odpor. Blatili so nasprotnike in vse, ki se niso popolnoma podredili komunistom. Širili so govornice, izdajali letake, tiskali list SLOVENSKI POROČEVALEC, pisali gesla po zidovih in imeli tajne radijske oddaje. Partizanske akcije so same po sebi imele veliko propagandno veljavo in ljudje so se pridruževali OF iz sovraštva do okupatorjev.

Česar se komunisti niso sami izmislili, so brž sprejeli od drugih, ako jim je bilo v prid. Na protest z molkom so se prvi spomnili nacionalisti in z letaki pozvali Ljubljance, naj ne gredo na ulice med 6. in 7. uro zvečer na kraljev rojstni dan 6. septembra. Akci

ja je bila uspešna, a še vse bolj uspešna je bila podobna akcija za 1. december, državni praznik stare Jugoslavije, ker jo je organizirala OF. Ulice so bile kot izumrle in v večerni tišini se je s silnim pokom razpočila žabica, ki jo je nekdo nastavil pri Tromostovju. Italijanske vojaške patrole je popadel divji strah. S strelji so prereševali telefonsko govorilnico pri Prešernovem spomeniku in nekega italijanskega agenta, ki se je sprehajal ob Ljubljani.

Novembra so Italijani zaprli kolego Boruta, ki je živel v vili na Viču. Bil je komunist in zato ni odšel z družino v Palestino, kamor ji je uspelo pobegniti tik pred izbruhom vojne. Oče je bil Primorec, znan po svojih nastopih proti Italijanom. Pri Borutu so Italijani našli pravo gnezdo z brožjem in letaki, a na srečo niso opazili radijskega oddajnika, ki je bil spravljen v dveh kovčkih. Dr. Aleš Bebler, kasnejši veleposlanik in sedanjí predsednik zunanjepolitičnega odbora zvezne skupščine, je naslednji dan odnesel oddajnik na varno. Nekaj dni kasneje sem zvedel, da so me Italijani iskali v sobi, odkoder sem se preselil pred enim tednom. Brž sem se skrčil pri sorodnikih. Italijani me niso našli, pač pa so zaprli Dušana Lokarja in Gruma. Po vojni sem zvedel iz zapiskov na kvesturi, da je Borut zabil sled za komunističnimi voditelji, ki so se zbirali pri njem, s tem, da je povedal Italijanom nekaj imen.

Novembra 1941. je obiskal dr. Nagodeta polkovnik Jaka Avšič in mu povedal, da je bil v Srbiji pri Mihailoviću, za katerega smo prvič slišali v avgustu preko BBC. Mihailović je Avšiča postavil za komandanta Slovenije, majorja Novaka pa za njegovega načelnika štaba. Avšič je prosil dr. Nagodeta, naj skrbi za zvezo z OF. Povedal je, da Mihailović sodeluje s partizani, a ima velike težave, ker se partizani spuščajo v nepotrebne tvegane akcije, zaradi katerih trpi civilno prebivalstvo. Začetkom decembra je SLOVENSKI POROČEVALEC napadel Mihailovića, češ da ne napada Nemcev ampak tolče partizane. Pravda je v svojem listu IZVESTJA pojasnila zadevo, kot jo je razložil polkovnik Avšič.

Tudi v Sloveniji smo imeli podobne težave. OF je bila za akcijo ne glede na žrtve in je hotela, naj gre čim več ljudi v hribe. Pravda je svetovala previdnost. Jeseni tega leta sem pri dr. Nagodetu na letel na dr. Pesjaka iz Kranja. Povedal je, da je bil komandant kranjskega partizanskega bataljona, v katerem je imel 40 mož in še ti ni so bili dobro oboroženi. Kljub temu so mu komunisti zapovedali, naj osvobodi Kranj, kar se mu je zdelo preneumno. Njegov bataljon je v borbah po Gorenjskem izgubil precej mož in se je hotel umakniti na ozemlje pod italijansko okupacijo, da bi prezimil. Pesjak je prišel v Ljubljano, da bi od vodstva OF dobil dovoljenje za umik. Po daljšem prizadevanju je dobil zvezo in se sestal v Tivoliju z dvema mladeničema, ki sta mu naročila, naj se takoj vrne na Gorenjsko in nadaljuje borbo. Pesjak je izjavil, da nima nič proti temu, a da naj za stopnika OF prideta z njim in prepričata njegove fantje. Ko so vsi trije šli skozi gozd, je eden od mladeničev potegnil sekiro izpod plašča in udaril Pesjaka po glavi. Dr. Pesjak se je postavil v bran in napadalca sta pobegnila. Nekaj tednov je bil v bolnici, potem pa je spet iskal zvezo z OF, ker je mislil, da sta bila napadalca Gestapovca. Pravda se je zavzela zanj, a OF je izjavila, da je Pesjak dezertar in da se upira poveljem. Mož se je čez nekaj časa vrnil na Gorenjsko, kjer so ga ubili Nemci.

Likvidacije so postale proti koncu 1941. leta vsakdanja stvar. Prvi, ki so ga ubili septembra, je bil socialist Vrankar, sindikalni voditelj. OF ga je proglasila za izdajalca. Novembra so v Siški ustrelili Fanouša Emmerja, študenta iz Kranja. Proglasili so ga za izdajalca, gestapovca in tatu. S Fanoušem se sicer nisva vedno skladala, a takih zgodb le nisem mogel verjeti. Aprila se je bil pridružil prostovoljcem. Jeseni mi je povedal, da je organiziral skupino študentov in oficirjev in da bi rad razgovorjal s Pravdo o položaju. Kolikor mi je bilo znano je stopil v stik z OF, a obenem je imel tudi zvezo z Mihailovićevim štabom. OF je vsekakor skušala odstraniti samostojnega domoljuba. Peršuh, uslužbenec Vzajemne zavarovalnice,

je bil drugi, ki so ga ustrelili zaradi zvez z Mihailovičem. Spomladi 1942. so ustrelili Avgusta Praprotnika, ki kot milijonar ni bil posebno priljubljen. Tudi njega so obtožili kolaboracije, čeprav sem slišal, da je ponudil sodelovanje OF.

Jeseni 1941. je prišel v Ljubljano polkovnik Vauhnik, zadnji ju goslovanski vojaški ataše v Berlinu, ki je pošiljal v Beograd dalekovidna poročila o nemških naklepih. Po polomu so ga Nemci aretirali v Beogradu in le tako se je izmazal, da je vstopil v hrvaške Domobrance. Pravda se je pripravljala, da mu pomaga čez mejo v Ljubljano, a si je sam utrl pot. Dr. Nagodetu je razložil svoje poglede, da je treba pripraviti oboroženo silo za vojaški poseg ob pravem trenutku. Orožje in opremo naj bi dobivali pa čeprav od okupatorja, s čemer se dr. Nagode ni strinjal. Nekaj dni kasneje je obiskal dr. Nagodeta major Ulepič, prijatelj polkovnika Vauhnik, in prosil, naj se Pravda zavzame pri OF za polkovnika Vauhnik, ki se je bal likvidacije.

PRIHODNJIČ: Stiki z Mihailovičem in kako smo bili izključeni iz O.F.

(COPYRIGHT)

+++++

PISMA UREDNIKU

OB INTERVJUJU: G.urednik! Prof. Knežević popolnoma po nepotrebnem brije norce in ponesrečeno duhoviči v svojem odgovoru dr. Krnjeviću, saj malokdo dvomi, da imajo srbski politiki prvenstvo v bizantinizmu - čeprav nimajo monopola. So pač najbolj "balkanski" v slabem pomenu te besede in na to dediščino iz preteklosti nikakor ne morejo biti ponosni. Morali se je bodo otresti, če naj bo Jugoslavija sploh kdaj demokratična in svobodna. Namesto da poskuša opravičevati srbske ministre, ker so spremenili stališče o Hrvatski, naj g. Knežević raje pove, kaj vse so storili, da so pripravili dr. Krnjevića do spremembe njegovega stališča do Jugoslavije. F. N.

G.urednik! Premalo, vse premalo, ste poudarili dejstvo, da se kraljevi ministri niso mogli zediniti o bodoči ureditvi Jugoslevi - je baš leta 1943., ko je Tito v Jajcu proglašal republiko. Zanimivo bi bilo ugotoviti, koliko je emigrantska vlada pripomogla k zmagi Tita. L. F.

G. Urednik! Ali bi nekdanji kraljevski ministri lahko pojasnili kaj so delali v vladah med vojno? Beremo, da so srbski ministri prikrivali resnico o Mihailoviću in tajili dopise angleške vlade. Beremo, da je imel dr. Krnjević kot kraljevi minister stike z Zagrebom (z Ustaši?). Ali ni bilo prav nobenega sodelovanja v vladi? O čem pa so potem sploh razpravljali na sejah? Mar ni vlada imela nobene iniciative, da sta ji morali ameriška in angleška vlada poslati zahtevo po sestavi izjave o povojni politiki? In kaj so počeli slovenski ministri, medtem ko so se srbski in hrvaški kavšali? In še: kolikšna je bila ministrska plača za njihov trud? B. L.

G.urednik! Dr. Krnjević nikakor ne zasluži ekskluzivne kritike g. Peregrina, ki ga frivolno dolži slepote, oziroma (korektno je reče = no) preokupiranosti z lokalnimi problemi in indiferentnosti do problemov v širši regionalni, kontinentalni in celo globalni sferi. Močne so indikacije, da lokalizem in iz tega izvirajoča konfuzija (težko je kontradiktirati, da sta ta dva integralno povezana) predstavljata generalno karakteristiko emigrantskih politikov, čijih skala percepcije, da se tako izrazim, ne presega bazične oktave. Eksemplaren je slučaj odgovora prof. Kneževića, čigar študij priporočen vsem tistim, ki se nočejo blamirati z ekstremno diskriminativnega unilateralnega obdolževanja Hrvatov, temveč skušajo ohraniti objektivnost, a se zave dajo, da bi bila indolentnost grdo displozirana. A. Ocvirk

"Dobrodelno združenje svobodnih državljanov Jugoslavije" v Londonu je poverilo za božič Socialnemu skladu Klica Triglava znesek £ 15. Iskrena hvala!

OD MESECA DO MESECA

Vršil se je drugi plenum CK ZKJ na katerem sta poročala Dobrivoje Radosavljević (o izpolnitvi odločitev s sedmega kongresa) in Mijalko Todorović (o nekaterih tekočih gospodarskih in političnih vprašanjih). Govoril je tudi Tito, ki se je trudil, da bi zaustavil vse večje zahteve po boljšem življenjskem nivoju in jih privedel v sklad z obstoječimi možno stmi. Pred desetimi leti so se komunisti trudili, da bi pojasnili narodu, da se mora mučiti za srečo bodočih generacij. Pred petimi leti so se morali udati in priznati, da tudi sedanja generacija zasluži, da živi boljše življenje. Danes pa se morajo komunisti boriti, da obdrži jo zahteve po vse boljšem življenju v so razmerju z danimi možnostmi. Težava je predvsem v tem, da se tudi večina komunistov - t.j. onih, ki niso neposrednega opravka z vodenjem gospodarske politike - ne znajde docela v nastalem položaju in težko sodi, kaj je gospodarsko opravičeno in kaj ni. Poleg tega si tudi mnogo komunistov ne premišlja izkoriščati svojih položajev kot sekretarji partijskih odborov, predsedniki delavskih svetov, predsedniki upravnih svetov, direktorji, itd. v lastno dobrobit. To je dovolj jasno povedal Ranković v svojem govoru v Kraljevu na sam dan republike, 29. novembra. Kdo drugi namreč zaseda te važne položaje, ako ne komunisti?

To isto je ponovil tudi Tito v svojem govoru v Nišu 22. novembra ob priliki otvoritve novega dela avtomobilske ceste od Paračina do Miša, ki so ga gradile mladinske delavne brigade. V tem govoru je poleg drugega govoril tudi o enotnosti jugoslovanskega delavskega razreda, ki da baje sedaj obstoja zaradi vse večjega mešanja delavcev iz različnih republik. "V Srbiji niso več samo srbski delavci, v Hrvatski hrvaški, v Sloveniji slovenski, v Bosni bosanski, v Črni gori črnogorski..." je dejal Tito. "Godrnjanje lahko včasih slišimo samo še od malo meščanskih ostankov, ki jim ni prav, da nacionalne karakteristike, ki so obstojale med posameznimi nacionalnostmi, izginejajo..."

Tito je obenem napadel tudi omladinco, ki so se "pod vlivom starih negativnih ostankov - staršev ali propagande - izognili letošnjim delovnim akcijam."

Govoreč o nalogah omladine na podeželju je Tito priznal, da so ga komunisti polomili, ko so hoteli izvesti kolektivizacijo poljedelstva po vojni. To ni bilo "realistično", ker je kolektivizacija "destimulirala in pasivizirala" kmeto. Poleg tega tedanje zadruga niso imele niti traktorjev niti drugih strojev, pa se

je kmet počutil na slabšem kot poprečno, ko je bil na svojem. "Kmetje so bili globoko zakoreninjani na svoji zemlji in v svojem načinu življenja, lastninski pravici, in tako dalje - a bilo je tudi propagande. Toda glavni razlog je bilo dejstvo, da smo se tega problema lotili prepozno," je zatrdil Tito. Zato je prišlo do legalne likvidacije delavskih kmečkih združenj, kjer za to ni bilo pogojev, in do izstopa kmetov iz zadrug. Usvojena je bila nova politika, ki je stremela za tem, da dokaže kmetu, da je širokopotezna proizvodnja boljša kot pa mučenje na posameznih kosih zemlje. Danes je položaj tak, da so kmetje "vse bolj prepričani, da je zanje bolj dobičkanosno, ako se združijo, ako sklenejo pogodbe z zadrugami in socialističnimi posestvi." Letošnje leto je to najbolj zgovorno dokazalo.

Govoreč o kominformističnih napadih je Tito primerjal stanje v Jugoslaviji s stanjem na Češkem. Češka je bila najbolj razviti del Austro-Ogrske, a med zadnjo vojno ni bila razdejana. Tovarne so gradili tudi med vojno - a gradil jih je celo Hitler. Po vojni je Češkoslovaška ta proces samo nadaljevala. Toda neglede na to, je zatrdil Tito, Jugoslovani imajo danes isti življenjski nivo kot Čehi - a kar se svobode tiče, jo imajo celo več." Tito je pozdravil zamisel balkanske konference na visokem nivoju, toda izjavil, da zanje ne more biti pogojev, dokler se vrše napadi na Jugoslavijo.

Še eno šolsko leto se je začelo na Koroškem brez slovenskih šolskih knjig. Zadnja naklada je bila natisnjena po vojni in o njej v knjigarnah že zdavnaj ni ne duha ne sluha. Po drugi strani pa se nemške šolske knjige tiskajo vsako leto. Tako torej v praksi izgleda novi avstrijski zakon o manjšinskem šolstvu, ki predvideva pouk na nemškem in slovenskem jeziku odn. pouk slovenščine kot posebnega predmeta.

Medtem je tudi avstrijski zunanji minister izpremenil svoje mišljenje in izjavil v dunajskem parlamentu, da se avstrijska manjšina v Italiji in slovenska manjšina na Koroškem ne moreta primerjati in tretirati na isti način. Medtem ko je avstrijska manjšina v južnem Tirolu "kompaktna", je slovenska manjšina "razbita po raznih vaseh". Izgleda, da je minister dobil, kar bi Montgomery imenoval "imperialno raketo" od domačih prenapetežev.

De Gaulle na svoji novembrski tiskovni konferenci: "Ta isti režim, ki se ga je Sovjetska Zveza poslužila, da s pomočjo vsiljenih voditeljev nasilno razširi svojo oblast nad svojimi evropskimi sosedi, se nedvomno zaveda, da vladati Poljski, Češkoslovaški, Madžarski, Bolgariji, Albaniji, Jugoslaviji, Prusiji in Saksonski še ne pomeni, da si jih je podredila. Ni dvoma, da bi prebivalstvo teh dežel zvrгло to nadoblast z veliko večino, ako bi imelo priliko svobodno izraziti svojo voljo." - Ko so novinarji povprašali g. Kunca na redni petkovi tiskovni konferenci v Beogradu, kako je s to izjavo, je dejal, da nima na razpolago uradnega besedila - toda bil je "presenečen" nad njo. POLITIKA je ob tej priliki izrazila svoje ogorčenje nad takim "nepoznanjem zgodovinskih dejstev".

Tretja antikolonialistična konferenca za Sredozemlje in Srednji Vzhod se je vršila v Beogradu od 2. do 5. decembra. Priredila jo je jugosl. liga za mir, neodvisnost in enakopravnost med narodi. Med drugimi se je udeležil tudi predsednik britanskega antikolonialističnega odbora.

Predsednik vlade Cambodije, princ Šihanuk, je dlje časa prebil v Jugoslaviji in vodil razgovore s Titom, Kardeljem in drugimi.

Franco Leskošek, podpredsednik zvezne skupščine, je nenadno obolel sredi novembra. Prepeljali so ga v ljubljansko bolnico Emona. Njegovo tedanje stanje je bilo "resno" - a za sedanje ne vem.

GOSPODARSTVO: Prednačrt družbenega plana za 1960 predvideva povečanje družbene proizvodnje za 8.4%, narodnega dohodka za 8.1%, industrijske proizvodnje za 14%, poljedeljske proizvodnje za 1.3% v primeru z letošnjo, proizvodnjo nafte na 900.000 ton, zaposlenih za 160.000, itd. O prednačrtu plana in proračuna bo razpravljali v zvezni skupščini ta mesec.

Obenem bodo tudi razpravljali o novem zakonu o proračunih in financiranju, po katerem bodo proračunski stroški v bodoče zaviseli od osebnih dohodkov prebivalstva (t.j. od dohodninskih davkov). Vir proračunskih dohodkov bodo splošni davki (republiški) in posebni davki, ki jih bodo predpisovale občine po lastnih pravilih. Federacija bo dobila 3% splošnih davkov, občinski odbori 29%, medtem ko bo ostalih 68% šlo v republiške blagajne. Nekatero občine in srezji bodo po leg tega dobivali posebne doklade v obliki višjega odstotka splošnih davkov - toda samo v "zaostalih" republikah: Makedoniji, Črni gori in Bosni-Hercegovini

ni ter v avtonomnem kosovsko-metohijskem okraju.

V zvezi s poročilom o povečanih rentah in odškodnini, ki jo bodo za to dobili delavci in uslužbenci: državnim uslužbencem bodo povišali plače za 10% s 1. januarjem. 6½% bo predstavljalo odškodnino, a 3½% povišanje da se uravnovesi državne plače s plačami v gospodarstvu.

Zveza jugosl. trgovskih zbornic je priporočila, da se potrošniške kredite (hire purchase) v bodoče odobrava za vse industrijske predmete, razen za hrano in gradbeni material. Začetno vplačilo naj bi znašalo 10%, a rok odplačila najdlje tri leta.

Na Dan Republike, 29. nov., so spravili v pogon nekaj novih industrijskih objektov v Sloveniji: oddelk za pločevino pri jeseniški železarni, ki bo izdeloval 6.000 ton pločevine za konzerve na leto; popolnoma prenovljeno tovarno sanitetnega materiala v Domžalah; podjetje za izdelavo mesnih izdelkov v Zalogu pri Ljubljani, kjer gradijo tudi veliko klavnico; oddelk za furnir pri novomeškem lesnem podjetju, ki bo izdeloval 4.400 kubičnih metrov furnirja na leto; in dve 110.000 voltne linije visoke napetosti od Trbovlja do Ljubljane in od Brestanice (pri Krškem) do Novega mesta.

Do konca septembra letos je bilo v Sloveniji registrirano 40.500 motornih vozil, od katerih polovica so bili motocikli. Število osebnih avtomobilov je znašalo 12.000. 93% motociklov in 70% osebnih avtomobilov je bilo privatna last. Poleg tega je v Sloveniji tudi kakih 14.000 privatnih motornih koles (mopedov), katere ni treba registrirati. To pomeni, da okroglo 42.000 Slovencev poseduje motorna vozila odn. vsak štirideseti Slovenec. - Število autobusov, ki oskrbujejo redni prevoz potnikov v Sloveniji, znaša 670.

Povečali bodo uvozno carino na rabljene avtomobile, da bi "preprečili uvoz avtomobilov slabe kakovosti (!), katere je težko vzdrževati." Pravi vzrok temu je, da stari avtomobili predstavljajo odlični vir črne borze za sestavne dele.

RAZNO: Umrli je ing. Stanko Bloudek, graditelj mamutske smučarske skakalnice v Planici. Umrli je v Ljubljani 26. nov., 69 let star.

Postonjsko jamo je letos obiskalo 300.000 turistov (100.000 tujcev!).

Odpravili so veliko maturo. Uvedli so izpit iz dveh predmetov. I. STANIČ